

UDK:004.057.2:061.1

Bibliid 1451-3188, 8 (2009)

Год VIII, бр. 29–30, стр. 97–103

Изворни научни рад

др Драган ПРЉА, мр Марио РЕЉАНОВИЋ¹

ДИРЕКТИВА 24/2009 ЕВРОПСКОГ ПАРЛАМЕНТА И САВЕТА О ПРАВНОЈ ЗАШТИТИ РАЧУНАРСКИХ ПРОГРАМА

ABSTRACT

The European Parliament and the Council of the European Union adopted the Directive No 24/2009 of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs. The main task of the article is to illustrate in brief the European Union software protection system. It is essential for our expert public to be informed on available possibilities of software protection in the European Union.

Кључне речи: Европска унија, Директива 24/2009, Директива 250/1991, рачунарски програми, ауторска права.

1) СВРХА

Да би хармонизовала прописе својих чланица који се односе на заштиту софтвера, чиме би се обезбедиле одговарајуће мере против његовог неовлашћеног умножавања, Европски парламент и Савет 23. априла 2009. усвојили су Директиву број 24/2009 о правној заштити рачунарских програма (*Directive (EC) No 24/2009 of the European Parliament and the Council of the European Union of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs*). Ова Директива донета је у циљу појашњења и рационализације постојеће Директиве број 250/1991 од 14. маја 1991. године о правној заштити софтвера.²

¹ Институт за упоредно право, Београд.

² “Directive (EC) No 250/1991. EEC on the legal protection of computer programs”, *Official Journal of the European Communities*, L 122, 17. 05. 1991, p. 42.

II) МЕРЕ ЕУ

Под софтвером подразумевају се рачунарски програми, датотеке и пратећа документација која служи корисницима. Рачунарски програм и пратећа документација чине софтверски пакет. Две су битне врсте софтвера: Системски софтвер и апликативни софтвер. Као предмет заштите код софтвера је рачунарски програм односно низ инструкција (алгоритам) и програмски концепт (замисао за решење проблема). Рачунарски програми могу бити у изворном коду, и објектној верзији (преведен компајлером). Уз програм иде и кориснички интерфејс. Рачунарски програми се могу штитити на више начина – као патент, као жиг и као ауторско право. У оквиру права индустријске својине рачунарски програм може да се штити као патент (проналазак). Да би био патентом заштићен софтвер мора се покренути поступак, испитати захтев и регистровати признато право из чега проистичу морална и материјална права (право коришћења, монополско право располагања и право на накнаду). Као производ компјутерски програм се може штитити жигом (право којим се штити знак који је у промету намењен за разликовање робе). Жигом се штите морална и имовинска права (коришћење, забране другима да користе и право употребе на пратећим материјалима). Најчешћи вид правне заштите компјутерских програма је ауторско-правна заштита. Овај вид заштите се може добити ако се ради о оригиналном објављеном делу. Аутору припадају морална и имовинска права (да забрани трећим лицима коришћење или располагање, право да искоришћава дело, да га пусти у промет, да добије накнаду). Аутором се сматра лице чије је име и презиме или псеудоним на делу назначен. У Европској унији тренутно стање је такво да патенти још увек нису преовлађујући облик заштите софтвера. Према истраживањима која је финансирала Европска унија за сада приоритет имају: Ауторско право, технички системи заштите и лиценцирање, па је стога врло важна Директива о правној заштити рачунарских програма која има све ширу примену у складу са развојем све већег броја малих, средњих и великих компанија која се баве производњом софтвера.³

III) САДРЖАЈ

Директива о правној заштити софтвера подељена је на 12 чланова и обухвата: Дефинисање предмета заштите, дефинисање ауторства над

³ Снежана Шарбох, *Заштита софтвера патентима – Регулатива и искуства САД и земаља Европске уније*, Интернет: <http://www.ecdlcenter.com>, 3/11/2009.

рачунарским програмима, дефинисање корисника заштите, одређивање изузетака, прецизирање специјалних мера заштите, итд. Директивом се штите рачунарски програми путем ауторског права као литерарна дела у смислу Бернске конвенције о заштити књижевних и уметничких дела, а термин „рачунарски програми” обухвата и припремни пројектни материјал. (члан 1, ст. 1). Идеје и принципи на којима је заснован било који елемент рачунарског програма, укључујући и интерфејс се не штите ауторским правом (члан 1, ст. 2). Рачунарски програм се штити ако је оригиналан у том смислу да је ауторова сопствена интелектуална творевина и нема других критеријума који се могу користити да би рачунарски програм био подобан за заштиту (члан 1, ст. 3). Заштита се односи и на оне рачунарске програме који су креирани пре 1. јануара 1993.г. (члан 1, ст. 4). По Директиви аутором се сматра правно или физичко лице или група физичких лица која га је створила, или, тамо где то законодавство земаља чланица ЕУ то дозвољава, правно лице коме то право по закону припада (члан 2, ст. 1). У случају да је рачунарски програм створила група физичких лица заједнички и искључива права су заједничка (члан 2, ст. 2), а у случају да је рачунарски програм створен од стране запосленог у извршавању својих задатака по инструкцијама послодавца сва економска права над створеним програмом припадају послодавцу, уколико другачије није дефинисано уговором (члан 2, ст. 3). Корисник заштите је физичко или правно лице које по националним законским прописима може бити носилац ауторског права над литералним делима (члан 3, ст. 1). Директивом је прописано (члан 4, ст. 1) да аутор има искључива права да врши или да даје овлашћење трећим лицима да:

- врше умножавање рачунарског програма перманентно или привремену у било којој форми, у деловима или у целини;
- преводе, адаптирају, прилагођавају или мењају рачунарски програм на неки други начин;
- врше дистрибуцију рачунарског програма или његових копија укључујући ту и изнајмљивање.

Првом продајом копије рачунарског програма у Европској унији од стране носиоца права исцрпљују се дистрибуциона права на продају копије у оквиру Европске уније, са изузетком права на контролу изнајмљивања програма или његове копије (члан 4, став 2).

Директивом су предвиђени и изузеци на основу којих је могуће направити копију програма ако је то неопходно да би се отклониле грешке или као што је нпр. прављење бек-ап копије од стране особе која је добила

право да користи тај компјутерски програм, или је прављење копије програма неопходно да би се проучавало, анализирано или тестирало функционисање програма у оквиру добијених овлашћења (члан 5, ст. 1-3). Чланом 6, ст. 1 Директиве дефинисано је да се не захтева дозвола носиоца права код копирања кода, када је то неопходно да би се постигла оперативна употреба независно створеног рачунарског програма са другим програмима када су испуњени следећи услови:

- (а) када је тај акт предузет на основу лиценце, или од стране друге особе која има право да користи копију програма, или у њено име од стране овлашћене особе;
- (б) информације неопходне за постизање оперативне употребе нису предходно биле доступне и,
- (в) акт се односи само на делове оригиналног програма који су неопходни да би се постигла оперативна употреба.

Чланом 6, ст. 2 Директиве одређено је да се члан 6, ст. 1 не односи на информације које су добијене (а) да би биле коришћене у сврхе друге од оних које су потребне за оперативну употребу независноствореног рачунарског програма (б) да би биле дате другима, осима ако је то неопходно за оперативну употребу независно створеног рачунарског програма, или (в) да би биле коришћене за развој, производњу или маркетинг рачунарског програма суштински сличног, или за било који други акт који угрожава ауторско право. У складу са одредбама Бернске конвенције о заштити литерарног и уметничког дела одредбе члана 6. не могу бити интерпретиране на такав начин да омогуће њену примену тако да се оствари неразумна штета легитимним интересима носиоца права или онемогући нормално коришћењем рачунарског програма. Специјалне мере заштите предвиђене су чланом 7, став 1 Директиве о заштити рачунарског софтвера, којим се од земаља чланица захтева да у својој националној легислативи предвиде кажњивим следеће радње ако их врши особа која нема овлашћење аутора:

- стављање у промет нелегалне копије рачунарског програма;
- поседовање нелегалне копије рачунарског програма из комерцијалних разлога;
- стављање у промет или поседовање из комерцијалних разлога средстава која су намењена за лакше неовлашћено уклањање или заобилажење техничких средстава која су примењена за заштиту рачунарског програма.

Примена Директиве неће се вршити на штету других правних прописа као што су они који се односе на патентно право, жиг, нелојану конкуренцију, пословну тајну, заштиту полупроводничких производа на основу уговорног права. (члан 8, ст. 1). Правно дејство неће производити одредбе уговора које су супротне члану 6 Директиве или су изузеци предвиђени чланом 5, ст. 2 и 3.(члан 8, ст. 2).

IV) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Директива је ступила на снагу 20 дана након њеног објављивања у Службеном листу Европске уније (*Official Journal of the European Union*), односно ступила је на снагу 25. маја 2009. године.

V) ИЗВОРИ

- “Directive (EC) No 24/2009 of the European Parliament and the Council of the European Union of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs”, *Official Journal of the European Communities*, L 111, 5. 5. 2009, pp. 16-22.
- “Directive (EC) No 250/1991. EEC on the legal protection of computer programs”, *Official Journal of the European Communities*, L 122, 17. 05. 1991, p. 42.
- Снежана Шарбох, *Заштита софтвера патентима – Регулатива и искуства САД и земаља Европске уније*, пронађено на интернету 3 новембра 2009 на <http://www.ecdlcentar.com>.
- Миливоје Иконић, *Привредно – преступна заштита интелектуалне својине: заштита компјутерских програма и база података*, Судски гласник Трговинског суда у Београду, број 4/2008, Интермех, Београд, Интернет:<http://www.propisi.com>

VI) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

У постојећем законодавству Републике Србије ауторско правна заштита рачунарских програма врши се на основу Закон о ауторским и сродним правима из 2004. године (*Сл. лист СЦГ*, бр. 61/2004). У члану 2. ст. 2. тач. 1, дефинисано је да се ауторским делом сматрају писана дела (књиге, брошуре, чланци, преводи, рачунарски програми у било којем облику њиховог изражавања, укључујући и припремни материјал за њихову израду и друго). Овакво решење, да се рачунарски програм, како га Закон о ауторским и сродним правима одређује, сврстава у исту

категорију ауторских дела, има за последицу да је рачунарским програмима дат исти (осим пар изузетака), корпус имовинских права, односно овлашћења аутора рачунарских програма као носиоца ауторских права на рачунарском програму кога је израдио. Закон између осталог садржи једно ново материјално ауторско право, које се односи на давање примерака рачунарског програма на послугу, чл. 24. Закона, који предвиђа да аутор рачунарског програма има искључиво право да другоме забрани или дозволи давање на послугу примерака свог дела. Давање на послугу, у смислу Закона је давање примерака дела другоме од стране институције доступних јавности, без непосредне имовинске користи. Ово право је уведено из разлога што се копије рачунарских програма остварују у великом обиму и што је њихов квалитет једнак оригиналу, а може се иста копија начинити у кратком временском периоду, па је оправдано да аутор у оквиру корпуса својих искључивих права има и ову опцију. Закон у оквиру ограничења ауторских права и права на накнаду у чл. 46. предвиђа и одређена ограничења која се односе на коришћење рачунарских програма и која се односе на ситуације ако је ауторско дело рачунарски програм. Законом је овим уврштавањем, прихваћено решење из Директиве Европске економске заједнице о рачунарским програмима (Директива бр. 91/250 из 1991. године), Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине (Споразум ТРИПС из 1994. године), Wipo Уговора о ауторском праву из 1996. године, који је Србија ратификовала 2003. године. Наведени прописи предвиђају да се рачунарским програмима, без обзира на облик изражавања, штите као књижевна дела у смислу Бернске конвенције о заштити књижевних и уметничких дела, при чему поменута Директива наглашава да је и припремни материјал за израду рачунарског програма (софтвера) обухваћен заштитом. Решења из Директиве и Споразума ТРИПС, су инкорпорирана у домаће законодавство из области интелектуалне својине, као израз тежње приступања наше земље Европској унији, односно Светској трговинског организацији.⁴

Законом о посебним овлашћењима ради ефикасне заштите права интелектуалне својине (*Сл. лист РС*, бр. 46/2006), који је ступио на снагу 10. јуна 2006. године, допуњује се постојећа правна регулатива намењена

⁴ Миливоје Иконић, „Привредно – преступна заштита интелектуалне својине: заштита компјутерских програма и база података”, *Судски гласник Трговинског суда у Београду*, број 4/2008, Intermex, Београд.

сузбијању пиратерије и кривотворења. Овим законом је обезбеђена административна заштита права интелектуалне својине коју спроводе органи извршне власти (инспекције) у циљу спречавања промета кривотворене и пиратске робе на унутрашњем тржишту. Посебна предност у односу на друге видове заштите, огледа се у томе, што инспекцијски органи имају овлашћења да делују по службеној дужности, без захтева странке, кад оцене да је дошло до повреде права интелектуалне својине. Одредбе Закона су усклађене са одговарајућим прописима Светске трговинске организације и Европске уније.⁵

⁵ *Ibidem.*